

SYDAFRIKANSK DEMOKRATISERING

*mellem vækst og fordelingsproblemer,
protest og ytringsfrihed*

D E N N Y V E R D E N
TIDSSKRIFT FOR INTERNATIONALE STUDIER

DIIS • København • 2007

Omstillingen af den sydafrikanske industri

Økonomiske udfordringer, politiske modsætninger og sociale problemer

Sydafrikas industri befandt sig ved overgangen til demokrati i 1994 i en betydeligt mere gunstig situation end industrien i mange andre udviklingslande, men stod samtidigt også overfor en række problemer på trods af et relativt højt BNP. Artiklen giver en vurdering af den industrielle udvikling i løbet af de sidste 12 år med udgangspunkt i den sydafrikanske regerings økonomiske og industrielle politikker. Vurderingen sker ved at fokusere på fire paradokser eller modsætningsforhold mellem lokale og globale interessegruppers forventninger til landets udvikling. Paradokserne er:

1. Forholdet mellem fortsat selvstændig sydafrikansk orienteret udvikling og nedbringelse af arbejdsløsheden over for deltagelse i den globale økonomi og forbedret konkurrenceevne, som muligvis vil koste jobs
2. Spørgsmålet om regulering og regeringens involvering i den industrielle udvikling, hvor nogle mener, at reguleringen er for beskeden og at 'alt overlades til udenlandske institutioner', mens globale stemmer påpeger, at regeringen blander sig for meget, og der er for mange regler – og bureaukrati – fx omkring ansættelse og fyring af arbejdskraft
3. Omfordeling af økonomisk magt gennem prioritering af økonomisk myndiggørelse af sorte, *Black Economic Empowerment*, BEE, i forhold at bruge de eksisterende indflydelsesrige virksomheder og selskaber til at drive udviklingen, og i tilknytning hertil
4. fremme af små og mellemstore virksomheder i forhold til de etablerede store virksomheder.

Regeringens politikker

Betydelige ressourcer i form af mineraler, veletableret infrastruktur, vel-fungerende finansiel sektor og en diversificeret produktion udmøntet i et BNP på omkring USD2800 per capita placerede i 1994 Sydafrika som et middelindkomst-land – og mange anså det for en mulig 'ledestjerne for Afrika'. Men samtidigt var der en række problemer, hvad angår fx for lave investeringer, for lav produktivitet, manglende innovationsevne,

lukket, indadvendt økonomi med en beskyttet (hjemme)industri med beskedne erfaringer i udenlandsk samarbejde og en ekstrem ulighed – på trods af det relativt høje BNP.

Regeringens forsøg på skabe en positiv økonomisk og industriel udvikling kan ses afspejlet i de centrale økonomiske udviklingsprogrammer og strategier lanceret siden 1994 – fra *the Reconstruction and Development Programme*, RDP (Government 1994), over *the Growth, Employment and Redistribution Strategy*, GEAR (Department of Finance 1996) til *the Accelerated and Shared Growth Initiative – South Africa*, ASGISA (The Presidency 2006). Men disse programmer og strategier er samtidigt udtryk for regeringens forsøg på at balancere de forskellige ønsker, forventninger og politiske interesser, som forenklet kan siges at referere til tre forskellige økonomisk-politiske modeller. En neomarxistisk (venstreorienteret) model, hvor staten er (meget) styrende også i forhold til den industrielle udvikling, hvor udenlandske virksomheders aktiviteter begrænses, og hvor der er fokus på borgernes rettigheder og velfærd og vægtning af solidaritet og lighed. En neoliberal (højreorienteret) model, hvor staten er mindre eller meget lidt styrende, hvorimod markedet, dvs. virksomhederne og den private sektor, er den drivende kraft, og hvor individets muligheder prioriteres og velfærden bestemmes af samme. Endelig en 'tredje vej' eller en socioliberal/socialdemokratisk model, der rummer en eller anden form af blanding af de to ovennævnte modeller; dog som oftest med vide rammer for markedets og den private sektors udfoldelse (læs: begrænset regulering).

Hvor RDP havde et overordnet fattigdomsorienteret og socialt sigte med fokus på velfærd (nye boliger, flere jobs, uddannelse for alle, sundhed), orienterede GEAR sig mod global integration (økonomisk liberalisering, udenlandske investeringer, forbedret konkurrenceevne) og mod at generere vækst med henblik på betaling for velfærd – efter en række kritikeres mening alt for langt og for hurtigt væk fra de faktiske sociale problemer og RDPs fokus på velfærd (se fx Bond 2004). Mens regeringen afviste dette, kan konkretiseringen af GEAR i forhold til den industrielle/erhvervs-mæssige sektor i form af Industriministeriets *driving competitiveness*-strategi fra 2001 (DTI 2001)¹ og senere ASGISA ses som en indrømmelse eller i hvert fald imødekommelse af denne kritik.

I forhold til RDP kan ASGISA betragtes som en yderligere konkretisering af hvordan Sydafrika forventer at håndtere de globale relationer, forholdet til andre afrikanske lande m.v. Men der er dog flere elementer, der imødekommer de interne kritikere, fx ganske omfattende offentlige investeringer i infrastruktur og beskæftigelsesprojekter, en slags ny-keynesiansk politik. ASGISA er derfor også et udtryk for, at regeringen i større omfang end tidligere erkender, at staten har et behov for at spille en mere synlig rolle i udviklingen. Mens statslig synlighed er centralt i RDP, lægges der betydeligt mere vægt den 'faciliterende rolle' i GEAR – og i en række

politikker fx for udviklingen af de små virksomheder (Government 1995). Denne tilgang har været set som et knæfald for de stærke internationale organisationer og de udenlandske virksomheder, en *laissez faire*-tilgang eller med et Verdensbankudtryk *enabling environment*.

Realiteterne er dog, at regeringen har fortsat en relativt centraliseret styring, fx ved at kanalisere langt størstedelen af de offentlige midler gennem statslige institutioner på nationalt niveau, mens budgetterne hos provins- og lokaladministrationerne har været mere beskedne. Regeringen har desuden også ved gentagne lejligheder, både under Nelson Mandela og Thabo Mbeki, kraftigt understreget behovet for, at erhvervssektoren bidrager til de store udviklingsopgaver. På den anden side udmøntes politikkerne inden for den socialdemokratiske/social-liberale økonomisk-politiske diskurs, der er herskende globalt, og som sætter en række rammer for hvad der kan implementeres af tiltag – og hvad der ikke kan implementeres (se fx Bond 2004). Som i andre af de betydningsfulde økonomier i Afrika (Nigeria, Kenya, Uganda, Egypten) har staten en central rolle, så set i det lys er der tale om et sydafrikansk bud på 'den tredje vej'.

Nøgletal for udviklingen i den sydafrikanske erhvervssektor

Som nævnt er den sydafrikanske industri veludviklet på en række områder, understøttet af en velfungerende finansiel sektor, en veludbygget infrastruktur og en stor bevågenhed og støtte fra regeringens side. BNP per capita på USD2800 per år genereres af henholdsvis den primære sektor (landbrug og minedrift) med 10 pct., produktion 20 pct., service/tertiær sektor 40 pct. og den offentlige sektor omkring 30 pct. Siden 1994 er der sket en vis forskydning mod servicesektoren, som er vokset på bekostning af produktion, mens den primære sektor har bevaret sin andel, hvilket især skyldes omfattende minedrift og råstofudvinding (Leite et al.: 12-13). Dette mønster kendes igen fra andre udviklingslande.

Som følge af apartheidregeringernes fokusering på 'selvstændighed/uafhængighed' har landet en række betydningsfulde brancher inden for hovedsektorerne og en industristruktur, der minder om fx Frankrig og USA, dvs. høj grad af koncentration og stor indflydelse af store virksomheder og koncerner, hovedsageligt ejet eller styret af hvide sydafrikanere. Selv om de små virksomheder udgør langt hovedparten af alle virksomheder, skønnet til mindst 90 pct. af alle virksomheder (TIPS 2002), og beskæftiger omkring halvdelen af arbejdsstyrken, udgør deres produktionsværdi 'kun' cirka en tredjedel af den samlede værdi.

Minedrift og bearbejdning af guld, diamanter m.v. er af stor betydning, og det samme gælder fx fødevareproduktion, herunder øl, bilbranchen, tøj- og beklædningsbranchen, våbenproduktion, den finansielle sektor

samt transport og logistik. Siden 1994 er der sket markante skift i ejerskab i nogle af disse brancher, hvor fx bilindustrien har oplevet en fuldstændig udenlandsk overtagelse på fabrikssiden og omfattende investeringer i vigtige leverandør-led. Den finansielle branche har gennemgået både en koncentration og en vis udenlandsk overtagelse, og sydafrikanske virksomheder har benyttet sig af mulighederne for at investere og overtage virksomheder i udlandet. Det mest markante eksempel er SABs overtagelse af den amerikanske Miller til SAB Miller, som i dag er det næststørste bryggeri i verden. Desuden er sydafrikanske virksomheder de største investorer i resten af Afrika, på trods af Kina og Indiens store investeringer i løbet af de sidste fem år (Kragelund 2006). Som det vil fremgå senere i artiklen, er der også sket et vist, om end mindre skift i ejerskabsforholdene internt mellem hvide og ikkehvide sydafrikanere.

Trods den relativt veludviklede industri, der bestemt ikke er typisk for udviklingslandene, var der i 1994 en række vanskeligheder ved at deltage i en global økonomi. Som følge af den beskyttelse, industrien havde nydt under apartheid, og den særlige indenlandske konkurrencesituation, som det havde medført, var virksomhederne præget af lavt kompetenceniveauet hos både ledelse og medarbejdere, en hierarkisk-racistisk ledelsesform (Marais 2001; Granerud 2006), manglende innovations- og forandringsevne samt beskedne netværks- og eksporterfaringer (Joffe et al. kapitel 1; Morris & Kaplinsky 1997). Med den relativt hurtige åbning af økonomien i 1994 har industrien haft omstillingsvanskeligheder, og perioden siden 1994 har været præget af massive forandringer. Det ligner situationen i andre autoritære styre, fx det tidligere Østtyskland eller Rusland, og ligesom dér er omstillingsprocesserne langt fra slut.

Selvstændig udvikling vs. global integration

Beskæftigelsessituationen har forbedret sig siden 2001-2002, og i hvert fald regeringen mener, at arbejdsløshedskurven er knækket eller i det mindste har været faldende de sidste to-tre år. Alligevel er arbejdsløsheden stadig høj, dvs. tæt på eller over 30 pct.² De sidste 12 år har været turbulente, hvor mange virksomheder har måttet lukke på grund af manglende omstillingsevne og konkurrenceevne, og mange har mistet deres arbejde. På den anden side er mange nye virksomheder også kommet til, og eksisterende virksomheder er vokset, så der er også skabt mange arbejdspladser.

Udviklingen har dog haft sine slagsider. For det første har en især fundet sted der, hvor erhvervssektoren var koncentreret i forvejen, dvs. i og omkring de store byer som Johannesburg-Pretoria, Cape Town, Durban og Port Elizabeth. Til gengæld har mindre byer og mere afsides liggende landområder haft svært ved blot at bibeholde den eksisterende virksomhedsmasse, og de har hidtil kun i beskedent omfang fået tilført nye virksomheder eller oplevet vækst blandt de eksisterende. Dette skyldes

blandt andet at regeringens styring af industriens lokalisering, som under apartheid foregik centralt, nu i stort omfang er ophørt. Dog rummer GEAR og ASGISA elementer, der såkaldte *Spatial Development Initiatives*, hvor regeringen styrer erhvervsudviklingen til bestemte områder. For det andet har lavtuddannede været hårdere ramt af arbejdsløshed end mellem og især højtuddannede. Det lave uddannelsesniveau og de stigende kompetencekrav har stillet mange lavtuddannede medarbejdere dårligt. Regeringen har iværksat en række tiltag på dette område, men endnu med beskednen effekt (se også Graneruds artikel i dette nummer af *Den Ny Verden*).

Kritikerne – *Pan-Africanist Congress of Azania* (PAC), dele af regeringspartiet ANC, fagforeninger, ungdomsbevægelser, ngo'er, kritiske forskere m.fl. – har påpeget, at regeringen har overladt for meget til især udenlandske virksomheder, og at initiativerne med henblik på at sikre de svageste på arbejdsmarkedet har været for få og for små. Omvendt har tilhængere af åbningen af økonomien set dette som et nødvendigt skridt for at tiltrække udenlandske investeringer og åbne markeder for sydafrikanske virksomheder. At omstillingen har været massiv og omfattende, kan der ikke herske tvivl. I hvilket omfang den også har ført til de ønskede resultater, er det sværere at udtale sig om, fordi effekterne har været forskellige fra industri til industri, område til område og gruppe til gruppe. Omstillingen ser ud til at være lykkedes i fx bilindustrien,³ om end en konsekvens har været, at udenlandske virksomheder har overtaget ejerskabet af de store bilfabrikker, men også fødevarer- og våbenindustri klarer sig godt, hvad angår produktion og antal beskæftigede. Endelig har tøj- og beklædningsindustrien været gennem noget af en karruseltur med mange lukninger og siden nyetableringer, hvor det ser ud til at der igen skabes arbejdspladser (DTI 2005 sektion 4, tabel 5).

Der er lykkedes at få øget eksporten, især til resten af Afrika, som nu aftager 16 pct. af eksporten. EU er det vigtigste marked med 38 pct. i 2005, og Asien næststørst med 30 pct., mens Nordamerika aftager 12 pct. og resten 4 pct. (DTI 2005, afsnit 4.5). Sydafrika har et stort handelsoverskud med de andre afrikanske lande, hvilke har implikationer i forhold til NEPAD, mens der er underskud på handlen med EU, Asien og Nordamerika.

Regulering og styring af økonomi og erhvervsliv

Kritikere har hævdet, at den førte politik i alt for stort omfang har været dikteret af ikke mindst Verdensbanken, at privatiseringerne har medført udsalg af sydafrikansk ejendom og/eller nøglesektorer eller har haft meget uheldige sociale konsekvenser (især på vandforsyningsområdet), og at udenlandske virksomheder hermed har fået for stor indflydelse i økonomien. På den anden side har andre, typisk eksterne, kritikere fremført at regeringen

ikke er gået langt nok, og at der hermed stadig er for mange bindinger til, at det for alvor er interessant at etablere sig i landet. Fra denne side har det især været fremført, at lønningerne var for høje, at mulighederne for at afskedige medarbejdere for begrænsede, og at administrationen var for langsommelig og ikke tilstrækkelig kvalificeret.

Denne modstridende kritik kan tolkes, som at regeringen har formået at balancere forskellige hensyn og har kunnet både styre og facilitere en udvikling. Dog har erfaringerne på vandforsyningsområdet vist den generelle sociale slagside ved sådanne privatiseringstiltag, fx ved at forsyningen stoppes til hele områder, trods det at vand er en grundlovsfæstet rettighed, eller at der ikke er tilstrækkelig kontrol med kvaliteten, således at der kan spredes kolera. Og mens omfanget af udenlandske investeringer er blevet øget noget, har det reelt været mindre end regeringen havde håbet og meget svingende fra år til år. Det har regeringen erkendt, og det er da også en central del af ASGISA at sætte gang i økonomien og ændre på den sociale slagside gennem omfattende offentlige investeringer i infrastruktur m.v. (The Presidency 2006: 6-7). På andre områder har regeringen signaleret, at den ønsker at styre, men realiteterne har været at implementeringen og håndhævelse af fx *Affirmative Action & Employment Equity* (se nedenfor), *industry codes*, og forhold på arbejdsmiljø- og miljøområdet lader meget tilbage at ønske (Fig 2005; Jeppesen 2004 kapitel 6 og 7; Jeppesen 2006).

BBBEE vs. eksisterende (hvide) elite(r)

Regeringens politik til sort økonomisk myndiggørelse, Black Economic Empowerment og siden Broad Based BEE (eller BBBEE) er et centralt middel til bl.a. at opnå en langsigtet ændring af ejerskabsstrukturen i industrien domineret af hvide, til ikkehvid dominans. Imidlertid har en sådan ændring vist sig betydeligt mere vanskeligt end forventet. I første omgang førte det til skinmanøvrer, som at ikkehvide blev ansat som direktører, mens kontrollen forblev på eksisterende ejeres hænder. Siden har man støttet ikkehvide investeringskonsortier, som først så ud til at få en vis indflydelse, men som siden har vist sig at have foretaget for risikable investeringer og har måttet sælge ud. Endelig har man vedtaget *Codes/scoreboard*-loven (se Ponte m.fl. i dette nummer), som påbyder virksomheder at indrapportere, i hvilket omfang de sørger for omstilling på en række parametre (ansættelse af ikkehvide på alle niveauer i virksomhederne, arbejdsmiljøforhold, efteruddannelse m.v. (se også Fig 2005 og Hamann 2003). Man har valgt blandt andet mineindustrien som en slags piloteksempel.

At der er skabt en vis omfordeling, er klassen af sorte nyrige og den efterhånden voksende sorte middelklasse udtryk for. Men der er stadig mange fattige, og det har været beskedent med reelle indsatser til fordel for denne

store gruppe (se også nedenfor). Endelig er der stadig høj grad af hvidt ejerskab og kontrol. Mens implementeringen af BBBEE har haft en række 'uheldige bivirkninger', som fx ublu aflønning af sorte ledere uden særlige kompetencer, forfordeling af andre ikkehvide (sydafrikanere af indisk oprindelse og såkaldte farvede), har en del af de investeringsselskaber, der skulle overtage/opkøbe hvide aktier, haft problemer. Investeringsskorsortierne har, som Ponte m.fl. nævner, været for aggressive, har ikke kunnet håndtere den forretningsmæssige side tilstrækkeligt godt og er endt med at måtte sælge aktierne igen. Endelig er der også potentielle uheldige, om end mere langsigtede effekter af Affirmative Action & Employment Equity-tiltagene; i relation til uddannelse og forskning vil kompetenceniveauet uundgåeligt blive sænket, når der fokuseres mere på hudfarve end på kvalifikationer i forbindelse med ansættelser på universiteterne og sektorforskningsinstitutionerne.

Små versus store virksomheder

I overensstemmelse med BBBEE konceptet har regeringen ønsket at støtte små sortejede virksomheder ved at give dem forskellige fordele (kontrakter med større virksomheder eller det offentlige, konsulenthjælp, m.m.). Problemet har været, at mange nye sorte virksomhedsejere, som af gode grunde – nemlig at apartheidregimet forbød ikkehvide at drive virksomhed – har manglet ledelsesmæssige erfaring og har haft forventninger om, at de ville modtage støtte, ja så at sige var selvskrevne til dette og i visse sammenhænge faktisk har opereret på subsidierede forhold. Man har dermed fået nogle ikkekonkurrencedygtige virksomheder. Et andet aspekt har været, at det trods først hensigtserklæringer og siden lovgivning har været svært at bryde de større virksomheders faktiske monopol på sikring af kontrakter, dvs. at også konkurrencedygtige små virksomheder har haft begrænset adgang til licitationsrunder og til at opnå de endelige kontrakter. Et afledt problem, især for beskæftigelsesindsatsen, har været, at man har undladt at støtte også de små hvidtejede virksomheder. I en situation med stigende konkurrence fra både større sydafrikanske virksomheder og udenlandske virksomheder har også disse virksomheder haft stort behov for ledelsesudvikling. Hermed har regeringen til dels skudt sig selv i foden, da det især har været de etablerede, hvide virksomheder, der har skabt beskæftigelse (Jeppesen 2004 afsnit 7.1), ved en politik, der kommer til at modvirke at fattige, arbejdsløse får mulighed for arbejde og indtægt.

Desuden har det været problematisk – og svært – at ændre på den situation, at de store virksomheder har været og er meget dominerende. I den stærkt koncentrerede industristruktur, hvor hele 85 pct. af aktierne på børsen i Johannesburg var ejet af blot fem selskaber i 1986 (Marais 2001), har de store virksomheder haft erfaringerne med og adgangen til støtteprogrammerne i kraft af deres kontakter til regeringen. Koncentrationen er

godt nok lavere nu, men stadig meget høj. I modsætning hertil har små og middelstore virksomheder, smv'er, ikke haft sådanne kontakter og har skullet afvente, at der blev etableret en helt ny administrativ struktur for de små virksomheder samt en række implementerede organisationer med tilhørende programmer. Det har fx være *Local Business Service Centres*, LBSCs, for nye virksomheder, *Manufacturing Advisory Centres*, MACs, for de lidt mere etablerede samt *Ntsika*, smv-afdelingen under DTI, finansieringsinstitutionerne *Khula* og *Small Business Partners*, SBP, m.fl. Som helt nye initiativer, uden fornøden administrativ erfaring og politik opbakning har disse tiltag haft begrænset succes. Der er i forsøg på at ændre det, sket en række forandringer undervejs, fx er *Khula* og SBP lagt sammen i 2006, men de små – både sort- og hvidtejede – virksomheder har haft svært ved at trænge igennem i forhold til politikformulering m.m.

Det er klart, at det her også er vigtigt at holde det langsigt perspektiv for øje, hvor ændringsprocesser er iværksat, systemet skal finde sine fødder og mulighederne for at etablere virksomhed som ikkehvid skal rodfæstes blandt nye generationer således at der bliver en stigende interesse for iværksætteri.⁴

Fremtidige udfordringer

Sydafrikas industri har ændret og udviklet sig markant siden 1994. På en række områder har landet bevæget sig i, hvad nogle vil kalde en positiv retning i form industriens omstilling til at klare sig i global konkurrence, arbejdsløsheden ser ud til at være på vej ned, eksporten er på vej op og er stærkt stigende til resten af Afrika, og virksomhedernes kompetencer forbedres løbende. Men historiens skygge er landet langt fra trådt ud af. Det er de historisk dominerende industrier og store virksomheder, der fortsat indtager en central position og nu er endnu mere geografisk koncentreret end tidligere. Samtidigt kæmper de små og mellemstore virksomheder for at få en mere indflydelse i økonomien, ejerforholdene er stadig stærkt skævdelt, og hvorvidt BBBEE får en større indflydelse på dette, er et åbent spørgsmål, som det også fremgår af artiklen af Ponte m.fl. Nye industrier er på vej frem, regeringen vil satse på bioteknologi (biobrændsler) og udbygge turismen, der er vokset markant siden 1994 og nu udgør en central sektor og en meget vigtig indtjeningskilde (The Presidency 2006: 8-9). Arbejdsløsheden er stadig meget stor, især blandt lavtuddannede sorte, i visse områder er erhvervsudviklingen markant sat tilbage, ja, stort set gået i stå (og arbejdsløsheden langt højere end 30 pct.), og uligheden er også meget stor, dvs. stadig på linie med Indien og Brasilien.

Der er iværksat en række tiltag for at forbedre uddannelsesniveaue blandt arbejdere/medarbejdere og virksomhedsledere (adgang til universitets- og teknikumuddannelser, videreuddannelse og faglig træning gennem

Sectoral Education and Training Agency, SETA) m.v. Forandringerne på uddannelses- og efteruddannelsesområdet er endnu ikke helt implementeret, så også her står landet med en række vanskelige spørgsmål. Hele generationer af ældre medarbejdere er helt eller delvis analfabeter, eller sagt på en anden måde: der er flere generationer, som er opvokset med apartheidledelse i form af en autoritær, hierarkisk, såkaldt racistisk fordristisk ledelsesform (Marais 2001), så der er tale om en omfattende omstilling på alle niveauer, også ledelsesniveauet (se artiklen af Granerud i dette nummer). Det beskedne udgangspunkt med hensyn til kompetence- og hermed konkurrenceniveau hos en række virksomheder medfører bl.a. en lavere produktivitet end i en række asiatiske virksomheder, og der eksisterer stadig betydelig sociale og racemæssige forskelle og konflikter i virksomhederne, trods forandringer. Hertil kommer, at landet har været og til dels er ramt af en vis hjerneflugt, hvor mellem- og højtuddannede, især hvide, flytter til USA, England, New Zealand eller Australien (se Mortensens artikel i dette nummer).

Mens den interne økonomi er udvidet med en stigende købekraft, især blandt en stigende middelklasse af sorte (nyrige), påvirkes økonomien stadig af eksterne ændringer i den globale økonomi. Er der usikkerhed i Asien, Latinamerika eller Central- og Østeuropa, så smitter det af på Sydafrika. Men den voksende købekraft, om end stadig meget ulige fordelt, forbedrer også de sydafrikanske virksomheders lokale markeds- og afsætningsmuligheder og hermed muligheder for at vokse og skabe arbejdspladser. Regeringen forsøger nu med ASGISA og omfattende investeringer at rette op på nogle af de geografiske og beskæftigelsesmæssige skævheder, men det er tiltag, der kræver en stærkere statslig styring end det har været tilfældet i de sidste 12 år – og som kræver adskillige år for at lykkes. De manglende kompetencer smitter af på kapaciteten hos den offentlige sektors evne til at implementere de nævnte politikker.

Sydafrika er nået langt siden 1994 og har sat sine fingeraftryk på det afrikanske kontinent, men om landet stadig er en ledestjerne for andre afrikanske lande, er et åbent spørgsmål. Hvad der imidlertid er sikkert er, at der er masser af vanskeligheder at arbejde videre med i forhold til den industrielle udvikling, og at debatten mellem regeringen og dets kritikere fra såvel højre som venstre vil fortsætte.

*Søren Jeppesen er lektor ved Centre for Business and Development Studies,
Institut for Interkulturel Kommunikation og Ledelse,
Copenhagen Business School*

Noter

¹ *Driving Competitiveness* kan ses i forlængelse af GEAR som en præcisering eller konkretisering af: 1) hvilke sektorer skal der sættes på, 2) hvordan etableres samarbejder mellem lokale og udenlandske virksomheder og 3) hvordan skabes øget faglig træning og efteruddannelse, men samtidigt også som et svar til især udenlandske kritikere, om hvorfor staten anser det for nødvendigt at intervenere i forskellige forhold (for at sikre en "balanceret økonomi" og "undgå de værste problemer ved liberalisering og såkaldte market failures").

² Der findes flere og modstridende kilder på dette felt, fx Leite et al. 2006 ift. DTI 2005 og The Presidency 2006. Men ligegyldigt hvilke tal, der anvendes, er arbejdsløsheden meget høj og endda et udtryk for et landsgennemsnit. Det betyder, at der er områder, hvor arbejdsløsheden er meget højere og hermed også med meget dårlige sociale forhold og en lokal økonomi, der har det meget svært.

³ Det diskuteres dog, hvorvidt omstillingen er udtryk for en kortsigtet succes, som ikke vil kunne fastholdes over tid, eller om udviklingen afspejler en mere langsigtet succes.

⁴ Danmark har været aktivt involveret i at søsætte et vigtigt program indenfor produktionsindustrien, det såkaldte Manufacturing Advisory Centre Programme, der startede i 1997 i Durban og Port Elizabeth og nu er nationalt dækkende.

Litteratur

Bond, Patrick. 2004. *Talk left, walk right: South Africa's frustrated global reforms*. Durban: University of KwaZulu-Natal Press

Department of Finance. 1996. *Growth, employment and redistribution strategy*. Republic of South Africa. Pretoria. www.info.gov.za/otherdocs/1996/gear.pdf, 12.12.2006

DTI, Department of Trade and Industry. 2005. *Statistics in brief. Q3 publication 2005*. The Department of Trade and Industry South Africa. www.thedti.gov.za/statistics, 19.09.2006

DTI, Department of Trade and Industry. 2001. *Driving competitiveness: an integrated industrial strategy for sustainable employment and growth*. Policy Paper. Johannesburg: DTI

Fig, David. 2005. Manufacturing amnesia: corporate social responsibility in South Africa. *International Affairs* vol. 81, no. 3: 599-617

Government of South Africa. 1995. *White paper: national strategy for the development and promotion of small business in South Africa*. Government Gazette no. 16317. Cape Town

Government of South Africa. 1994. *White paper: reconstruction and development programme*. Government Gazette vol. 353, no. 16085. Cape Town

Granerud, Lise. 2006. *Exploring learning. Technological learning within small manufacturers in South Africa*. PhD School in Economics and Business Ad-

- ministration, PhD Series 16.2006. Copenhagen: Copenhagen Business School
- Hamann, Ralph. 2003. Mining companies' role in sustainable development: the 'why' and 'how' of corporate social responsibility from a business perspective. *Development Southern Africa* vol. 20, no. 2: 237-254
- Jeppesen, Søren. 2006. Strengthening corporate social and environmental responsibilities in SMEs – Strengthening Developing Countries? In *Corporate citizenship in developing countries. New partnership perspectives*, eds. Esben Rabhekk Pedersen & Mamie Huniche. Copenhagen: Copenhagen Business School Press
- Jeppesen, Søren. 2004. *Environmental practices and greening strategies in small manufacturing enterprises in South Africa. A critical realist approach*. PhD School in Economics and Business Administration, PhD Series 11.2004. Copenhagen: Copenhagen Business School
- Joffe, Avril, David Kaplan, Raphael Kaplinsky & David Lewis. 1995. *Improving manufacturing performance in South Africa. Report of the Industrial Strategy Project*. Industrial Strategy Project, International Development Research Centre. Cape Town: University of Cape Town Press
- Kragelund, Peter. 2006. Investeringer i Afrika. Udkast til 'Finansiering af udvikling i Afrika' d. 1.12.06. København: Dansk Institut for Internationale Studier
- Leite, Phillippe, Terry McKinley & Rafael Guerrero Osorio. 2006. *The post-apartheid evolution of earnings inequality in South Africa, 1995-2004*. International Poverty Centre Working Paper no. 32. United National Development Programme
- Marais, Hein. 2001. *South Africa. Limits to change. The political economy of transition*. 2nd Edition. Cape Town: University of Cape Town Press
- Morris, Mike & Kaplinsky, Raphael. 1997. Formulation and implementation of industrial policy in South Africa: a view from the edge. Paper presented at the TIPS 1997 Annual Forum, Glenburn Lodge, Muldersdrift, Johannesburg.
- The Presidency. 2006. *Accelerated and shared growth initiative – South Africa (ASGISA). A summary*. Republic of South Africa. www.info.gov.za/asgisa, 19.09.2006
- TIPS. 2002. The economics of SMMEs in South Africa. Draft for comments, trade and industrial policy strategies. Johannesburg

